

Comunicarea academică: funcții, forme, principii

Larisa ȘATRAVCA

Abstract: This article presents the functions and principles of academic communication. These principles represent an integral system that helps to achieve efficient communication in various forms of its realization.

Keywords: functions, forms, principles, channel, academic communication

În ultimele decenii s-au acumulat diferite descrieri ale procesului de comunicare umană, fiecare descriere adoptând unghiul de vedere al uneia dintre disciplinele care au ca obiect comunicarea sau/și limbajul.

Comunicarea umană este o relație semnificativă, al cărei punct de plecare poate fi considerat procesul de gândire ca salt al omului de la senzorial la logic, la concepte și abstracțiuni. La baza comunicării umane se află limbajul, care are mai multe forme, cele mai multe dintre acestea fiind de formă dihotomică: limbaj oral – limbaj scris; limbaj oral – limbaj corporal; limbaj interior (cu sine) – limbaj exterior (cu altul).

Modificarea metodelor de transmitere a informațiilor de la oral la scris duce la aprofundarea cunoștințelor. Acest lucru poate fi observat odată cu transformarea retoricii clasice, care era arta vorbirii elegante, într-o nouă retorică – teoria comunicării persuasive: argumentarea devine o componentă esențială a activității discursive în general. În asemenea condiții argumentarea devine o componentă fundamentală în comunicarea academică.

Primele lucrări legate de definirea funcțiilor comunicării au apărut în contextul retoricii. Există autori care consideră patru funcții esențiale ale retoricii: *funcția persuasivă* (folosește diferite maniere de a convinge un auditor), *funcția hermeneutică* (de modelare a situației și interpretare continuă a retoricii adversarului), *funcția euristică și funcția pedagogică* (explicativă, critică). Săvulescu mai menționează încă două funcții: *funcția revelatoare a idiolectului* (reflectarea spiritului fiecăruia dintre noi și întrepătrunderea dintre idiolecte), *funcția metalingvistică* (tratarea codului, a modului de înțelegere, a limbajului însuși, prin urmare, retorica ar viza condițiile unei comunicări mai eficiente în cadrul unei limbi date). [apud 1, pp.95-96]

Pe urmele lui Bühler, care stabilise trei funcții ale limbajului – emotivă (sau expresivă), conativă (de apel) și referențială (sau de reprezentare) – lingvistul Roman Jakobson mai găsește trei: funcția fatică, funcția metalingvistică și funcția poetică. [2, pp.37-38]

Spre deosebire de comunicarea academică orală, cea scrisă nu permite exercitarea unui control asupra receptării și are un caracter definitiv și ireversibil, înregistrat (text/discurs) și poate ajunge și la alți receptori. Scrisul academic este în general destul de formal, obiectiv (impersonal) și tehnic. În conformitate cu procedeele folosite, textele pot avea mai multe funcții comunicativ-stilistice, acestea au menirea de a ajuta cititorul să decodifice corect mesajul. Irina Condrea în *Curs de stilistică* enumeră funcțiile textului scris: *funcția referențială, funcția expresivă, funcția conativă, funcția fatică, funcția metalingvistică, funcția poetică* [3, pp.154-155]. Aceasta identifică aceleași funcții ca și Jakobson făcând o mică modificare – funcția emotivă o redenumeste în funcție expresivă.

Cea mai reprezentativă funcție a comunicării academice este *funcția referențială*, prin care este dezvăluit conținutul referențial al mesajului, adică acel ceva din lumea exterioară discursului la care mesajul face referire. Textele referențiale conțin o descriere obiectivă, fără figuri de stil și elemente specifice de expresivitate, aici se includ *texte cu caracter științific, rapoarte, informații, note*.

Funcția metalingvistică este cea prin care limbajul pune la dispoziție mecanismele necesare pentru a ne asigura că interlocutorul înțelege mesajul. Această funcție este centrată pe cod, reprezintă diferite explicații referitoare la cuvinte, termeni, text. Indici de recunoaștere: cuvinte ca „adică”, note de subsol.

Funcția *expresivă/emotivă* face referire la atitudinea enunțătorului față de ceea ce spune și față de cel cărui i se adresează. Această funcție poate fi reperată prin intonațiile folosite, prin intensitatea vocii, sau prin

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Non-Commercial 4.0. International License

alte elemente cu același rol. Textele expresive se bazează pe redarea propriilor sentimente, idei și reflecții personale.

Funcția fatică este cea prin care limbajul asigură menținerea în contact a interlocutorilor. Este centrată pe canal și urmărește facilitarea receptării textului prin explicitarea lui. Indici de recunoaștere: punctuație, tehnici specifice de divizare a textului, de punere în pagină, culori, fișe, scheme etc.

Funcția poetică pune accent pe mesaj ca atare (și pe utilizarea unui mediu de comunicare). Prin ea, limbajul afișează imensa gamă de posibilități de expresie pe care o are: asociațiile, elementele de prozodie ori limitele dintre secvențele lingvistice și relațiile dintre acestea. Toate țin de forța însăși de exprimare a limbajului.

Funcția conativă se referă la toate aspectele limbajului care trădează intenția locutorului de a crea un răspuns (sau măcar o reacție la răspuns) din partea destinatarului. Textele conative sunt acelea în care emițătorul (autorul) caută să-l implice pe cititor, să-l mobilizeze, să-l facă să reacționeze. [*ibidem*]

John Fiske afirmă că „orice comunicare implică semne și coduri. Semnele sunt artefacte sau acte care se referă la altceva decât la sine – sunt, adică, niște constructe cu semnificație. Codurile sunt sistemele în care sunt organizate semnele și care determină modul în care se leagă semnele unele de altele. [...] aceste semne și coduri sunt transmise sau făcute disponibile pentru ceilalți, iar transmiterea sau receptarea de semne/coduri/comunicare reprezintă o practică a relațiilor sociale” [4, pp. 15-16]. În această ordine de idei o mare importanță are impactul informației asupra omului. În dependență de nivelul de pregătire, studii, fiecare individ dispune de un sistem propriu de semne și coduri cu care comunică. Astfel, comunicarea academică poate fi realizată prin utilizarea codurilor lingvistice (orale și scrise) și non-lingvistice (vizuale, auditive și gestuale), atâta timp cât interacțiunea cunoaște semnificațiile lor.

Modalitățile și amploarea cu care informația este produsă, colectată, prelucrată, păstrată și difuzată s-a schimbat mult în ultimele decenii. Apariția Internetului și avansarea TIC configurează noi scenarii pentru actorii comunicării academice. Diseminarea cunoștințelor și comunicarea academică se bazează pe lanțul informațional, a cărei geneză se regăsește în produsele informaționale tipărite.

Aplicarea metodelor *Accesului Deschis* [5] impulsionează dezvoltarea sistemului de comunicare academică prin accesul gratuit la informație pentru toți utilizatorii eliminând barierele de acces și permisiune la informația științifică, se creează noi relații între autori, editori, bibliotecari și utilizatorii informației științifice, sporind astfel citarea publicațiilor științifice.

Dat fiind faptul că unele *procese ale comunicării academice*, ca de exemplu, dialogul nemijlocit dintre savanți, vizitarea laboratoarelor de cercetare și a expozițiilor, susținerea comunicărilor la conferințe și simpozioane științifice, schimbul de scrisori, mesaje etc., au un caracter individualizat destul de pronunțat, ele nu pot fi separate de procesul propriu-zis de cercetare. Sociologul american Menzel H. a remarcat că anume această particularitate a proceselor menționate mai sus distinge *procesele informale de cele formale* care se bazează pe utilizarea documentelor științifice [6, p. 47]. De asemenea, pot fi distinse șase avantaje ale comunicării informale (interpersonale): operativitate, selectivitate, aprecierea și sinteza, extragerea sensului aplicativ, transmiterea conținutului informal, feedbackul permanent. Comunicarea formală adesea este reprezentată de mijloacele tradiționale (de exemplu, reviste, cărți, teze ale conferințelor etc.), care, în rândul membrilor comunității academice/științifice, sunt, de regulă, asociate cu normele instituționale [7]. Comunicarea informală, pe de altă parte, are diverse forme, cum ar fi: discuții și dezbateri, discuții în timpul conferințelor, precum și comunicarea cu caracter personal în cadrul unui grup etc.

Diferențele dintre comunicarea formală și informală sunt articulate de Garvey W. și Griffith B. [8, p. 1013]. Punctul lor de vedere poate fi rezumat în felul următor:

(1) comunicarea formală este, de regulă, publică și are un public potențial mai mare și, în comparație cu forma informală de comunicare, informația științifică se difuzează la un cost mai mic per mesaj;

(2) informația comunicată în mod formal este recuperabilă, spre deosebire de comunicarea informală care de multe ori este temporară și dificil de preluat;

(3) canalele formale, în general, conțin informații mai „vechi” decât cele informale;

(4) informația difuzată de către canalele formale este adesea monitorizată în conformitate cu normele comunității sau standardele de prezentare a documentelor științifice pentru a produce publicații recenzate, în timp ce canalele informale nu sunt monitorizate și adesea se realizează direct, prin interacțiuni față-în-față sau corespondență;

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Non-Commercial 4.0. International License

(5) canalele formale sunt selectate de utilizatori, în timp ce sistemul informal este caracterizat printr-o cooperare activă între comunicator și destinatari.

Meadows A.J. [apud 9, pp. 27-28] a sintetizat principalele diferențe dintre canalele de comunicare formală și informală, reprezentate în Tabelul 1.

Tabelul 1
Diferența dintre canalele formale și informale de comunicare

Canale Formale	Canale Informale
Public potențial mare	Public limitat, privat
Informația este stocată și regăsită permanent	Informația nu este stocată și nu este recuperabilă
Informația este relativ veche	Informația este recentă și actualizată
Fluxul de informații este ghidat de către utilizator	Fluxul de informație este ghidat de producătorul informației
Difuzarea este uniformă	Orientarea fluxului de informație este aleasă de către producător
Redundanța este moderată	Redundanța uneori este foarte intensă
Pentru autori feedbackul este scăzut, interacțiunea este indirectă	Pentru autori feedbackul este util, interacțiunea este directă

În cadrul comunicării academice informale se folosesc frecvent diverse servicii de comunicare, susținute de tehnologiile informaționale, nu doar poșta electronică, dar și chat-urile, listele de discuții, listele de difuzare, forumurile, videoconferințele etc. N. Țurcanu face o clasificare a mijloacelor de comunicare științifică în funcție de modul de comunicare (Tab. 2.) [ibidem p.40]. Această clasificare poate fi atribuită comunicării academice.

Comunicarea este esențială pentru formarea comunității. Această comunitate se referă nu doar la persoane care locuiesc în proximitate fizică, dar și pentru cei separați de distanțe mari. Actualmente, interacțiunea științifică, și socială, lucrul în echipe profesionale, contactele profesionale și științifice informale și formale sunt din ce în ce mai frecvent efectuate prin intermediul tehnologiilor Internetului, fiind constituite *Internet-comunități academice*. Acestea sunt realizate pe baza tipului de comunicare „mulți la mulți” prin tehnologiile Internetului și pot fi reprezentate prin următoarele:

- (1) forumuri electronice de discuții, teleconferințe, liste de discuții, forumuri web, chat-uri etc.;
- (2) Internet-conferințe;
- (3) reviste electronice care furnizează informații de specialitate cu privire la domeniu (feedback-ul autorului adesea este susținut prin intermediul e-mailului);
- (4) biblioteci electronice. [10]

Tabelul 2
Clasificarea mijloacelor de comunicare științifică în funcție de modul de conectare

Mod	Conectare	Mijloace vechi	Mijloace noi
Oral	unu-la-unu	conversație față-în-față; conversație telefonică	mesagerie instantanee; apel video
	unu-la-mulți	lecție prezentare la conferință; difuzare TV/radio	mesagerie instantanee; video web
	mulți-la-mulți	apel de conferință telefonică	conferințe web
Scris	unu-la-unu	scrisori	e-mail
	unu-la-mulți	publicații tipărite	publicații web; bloguri
	mulți-la-mulți	-	Tablă electronică

În ceea ce privește principiile comunicării, ele reprezintă un aditional la funcțiile expuse mai sus. I. O. Pânișoară caracterizează următoarele *principii* ale comunicării: 1. Primul principiu specifică faptul că *nu putem să nu comunicăm*. Comunicarea este inevitabilă – chiar dacă ne propunem să nu facem acest lucru, o vom face într-un fel. 2. Comunicarea este un *proces*. Componentele sunt interrelaționate, fiecare dintre ele existând în relație cu celelalte. Fiecare dintre noi reacționează ca întreg în procesul de comunicare. 3. Comunicarea

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Non-Commercial 4.0. International License

reprezintă un proces *circular* și continuu. Punctele de pornire și oprire a comunicării nu pot fi identificate. 4. Comunicarea implică o *dimensiune a conținutului* și o *dimensiune a relaționărilor*. Multe probleme de comunicare pot rezulta din dificultatea de a distinge între cele două dimensiuni (conținut și relație). 5. Comunicarea reprezintă un *cumul de factori* verbali, nonverbali, de context etc. Dacă acești factori sunt în armonie și corespund scopului, atunci mesajul este corect înțeles și comunicarea este eficientă, iar dacă nu, apar diverse bariere de comunicare. 6. Comunicarea este simetrică și complementară. Conform acestui principiu, simetria se dezvoltă atunci când interlocutorii acționează la fel, iar complementaritatea este un start pentru comunicare, facilitând interacțiunea. [11, pp. 41-42]

Pentru a interpreta comunicarea și funcțiile sale interactive și de relație, Școala de la Palo Alto a creat „modelul orchestrei”, care înseamnă un sistem de interacțiuni sociale, de relații interpersonale. Comunicarea este privită astfel ca un fenomen social integral, o structură ce cuprinde orice formă de relație a omului cu lumea înconjurătoare. Modelul orchestral al comunicării tinde să pună în evidență necesitatea gramaticii comunicării fără de care aceasta nu-și poate realiza funcțiile esențiale.

Grupul de cercetare format în orașul Palo Alto a rămas în istorie sub numele de „colegiul invizibil”. Trei membri ai acestuia (Paul Watzlawick, Janet Beavin, Don Jackson), în cartea „O logică a comunicării”, au formulat câteva principii de comunicare interumană, numite *axiome*: 1. Comunicarea este inevitabilă; 2. Comunicarea se desfășoară la două niveluri: informațional și relațional, cel de-al doilea oferind indicații de interpretare a conținutului celui dintâi; 3. Comunicarea este un proces continuu, ce nu poate fi tratat în termeni de cauză – efect sau stimul – răspuns; 4. Comunicarea îmbracă fie o formă digitală, fie una analogică; 5. Comunicarea este ireversibilă, 6. Comunicarea presupune raporturi de forță și ea implică tranzacții simetrice sau complementare; 7. Comunicarea presupune procese de ajustare și acomodare. [12, pp.51-57] În acest gen de prezentare structurală a comunicării academice, fiecare axiomă participă determinativ la definirea globală a situației de comunicare.

O nouă abordare a modului în care se efectuează și se organizează cercetarea științifică, bazată pe cooperare și noi căi de difuzare a cunoștințelor utilizând tehnologiile digitale și instrumente noi de colaborare este Știința deschisă. Această abordare este generată de creșterea exponențială a informațiilor și de disponibilitatea tehnologiilor digitale, fiind impulsionate de globalizarea comunității oamenilor de știință, precum și de cererea tot mai presantă din partea societății de a găsi soluții pentru marile provocări ale vremurilor noastre.

Principiile comunicării academice în contextul științei deschise (Principiile de la Viena) postulează și demonstrează că comunicarea trebuie să fie: 1. *Accesibilă* (să fie imediat accesibilă în mod deschis oricui și pentru un timp îndelungat); 2. *Descoperibilă* (să faciliteze căutarea, explorarea și descoperirea); 3. *Reutilizabilitatea* informațiilor (permite tuturor să se dezvolte în mod eficient axându-se pe munca celuilalt); 4. *Reproductibilitatea* (știința oferă rezultate de cercetare reproductibile); 5. *Transparența* (să ofere mijloace deschise și transparente pentru a judeca credibilitatea unui rezultat al cercetării); 6. *Inteligibilitatea* (cercetarea trebuie prezentată clar, concis și ușor de înțeles, comunicarea fiind ajustată pentru diferiți actori); 7. *Colaborarea* (încurajarea diferitor forme de colaborare și co-participare între cercetători și părțile interesate); 8. *Asigurarea calității* (o analiză transparentă și competent); 9. *Evaluarea* corectă și adecvată (sprijină aprecierea corectă); 10. *Progresul validat* (promovarea atât a producțiilor de noi cunoștințe, cât și validarea cunoștințelor existente); 11. *Inovarea* (îmbrățișează posibilitățile noilor tehnologii); 12. *Bun public* (extinderea cunoștințelor comune). [13, pp. 17-19]

În concluzie, putem menționa că funcțiile comunicării sunt în corelație și de o importanță majoră în stabilirea procesului de comunicare, deoarece permit adaptarea reciprocă a emițătorului și a receptorului la diverse forme de realizare a ei și canalului de transmitere. Principiile au intenția de a dinamiza comunitatea academică în toate aspectele ei și de a o aduce mai aproape de membrii ei și ai societății.

Referințe:

1. E. M. Szekely, „Elemente de retorică modernă (2). Implicații în educația tinerilor și a adulților”, *Studia Universitatis Petru Maior. Philologia*, nr.8, pp. 90-108, 2009. Disponibil pe: <http://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/A3019/pdf>
2. D. Stoica, *Comunicarea publică. Relații publice*. Iași: Editura universității „Al. I. Cuza”, 2004
3. I. Condrea, *Curs de stilistică*. Chișinău: CEP USM, 2008.
4. J. Fiske, *Introducere în științele comunicării./ trad. de Monica Mitarcă*. Iași: Polirom, 2003.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Non-Commercial 4.0. International License

5. N. Țurcan, Comunicarea științifică în contextul accesului deschis la informație. Chișinău: CEP USM, 2012. Disponibil pe:
https://www.academia.edu/35640038/Comunicarea_%C8%99tiin%C8%9Bific%C4%83_%C3%AEEn_contextul_Accesului_Deschis_la_informa%C8%9Bie._Chi%C5%9Fin%C4%83u_CEP_USM_2012._323_p._ISBN_978-9975-71-253-8
6. А.И. Михайлов, А.И. Черный, Р.С. Гиляревский, Научные коммуникации и информатика. Москва: Наука, 1976.
7. R. Merton, „Priorities in scientific discoveries: A chapter in the sociology of science”, American Sociological Review, vol. 22, nr. 6, pp. 635-659, 1957. Disponibil pe:
<http://joelvelasco.net/teaching/3330/Merton%20Priorities%20in%20Science%201957.pdf>
8. W. Garvey, B. Griffith, „Scientific communication as a social system”, Science., vol. 157, nr. 3792, pp. 1011-1016, 1967
9. N. Țurcan, Comunicarea științifică în contextul accesului deschis la informație. Chișinău: CEP USM, 2012. Disponibil pe:
https://www.academia.edu/35640038/Comunicarea_%C8%99tiin%C8%9Bific%C4%83_%C3%AEEn_contextul_Accesului_Deschis_la_informa%C8%9Bie._Chi%C5%9Fin%C4%83u_CEP_USM_2012._323_p._ISBN_978-9975-71-253-8
10. И. Н. Розина, „Педагогическая и профессиональная коммуникация в академических интернет-сообществах”, Актуальные проблемы теории коммуникации: Сборник научных трудов, СПб: Изд-во СПбГПУ, с. 314-331, 2004. Disponibil pe: http://www.russcomm.ru/rca_biblio/r/rozina04.shtml
11. I.-O. Pânișoară, Comunicarea eficientă. Ed. a III-a. Iași: Polirom, 2006.
12. E. Țarină, Bazele comunicării. Chișinău: Prut Internațional, 2017.
13. A. Hanganu, „Comunicarea științifică în contextul științei deschise”, Akademos, nr. 4, pp.15-19, 2017. Disponibil pe:
<http://www.akademos.asm.md/files/Comunicarea%20stiintifica%20in%20contextul%20Stiintei%20Deschise.pdf>